

Jenei Teréz – Kerülő Judit:

Kísérlet a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók előítéleteinek csökkentésére

Absztrakt

A tanulmány egy hallgatói előítélet csökkenését felvállaló program bemutatására vállalkozik.

A Nyíregyházi Főiskola, mint partnerintézmény 2010 és 2012 között vett részt a GOOD START projektben. Az intézmény tanító és andragógia szakos hallgatói családlátogatásokon, óvodai programokon és a roma szülők részvételével létrejött MesÉD programokon való aktív közreműködéssel kapcsolódtak a projekthez, amelynek segítségével fejlődött önismeretük, kommunikációs és kapcsolatépítő készségük. Mindezek jelentősen hozzájárultak a hallgatók romákkal szembeni előítéletének csökkentéséhez. A programban szerzett tapasztalatokat remélhetőleg későbbi munkájuk során is jól tudják majd hasznosítani.

Kulcsszavak: *pedagógusképzés, előítélet, előítéletek csökkentése*

Abstract

An experiment to decrease the prejudices of the students taking part in teacher training

The College of Nyíregyháza was contributing to the implementation of the Good Start project's activities from

2010 to 2012 as a partner organization. Students and professors of two faculties of the institution were participating in the project: from the Faculty of Teacher Training students majoring in elementary school education are instrumental to the program “MesÉD” (“Your Story”), students majoring in andragogy and social studies at the Faculty of Economics and Social Sciences are contributing to the program’s success through support services. The students of the college gave an account enthusiastically about their experience. The taking part in the classroom observations on lessons „Your Story” helped the developments of the social competencies (self-knowledge, communication, contact creation) in the students, and getting to know with other culture contributed to the reduction of prejudices. During the dealing with the children they could practice their future profession.

Keywords: *teacher training, prejudice, decrease the prejudices*

Bevezetés

A cigány/roma gyerekek nevelését-oktatását illetően a magyar iskolarendszer mind a mai napig nem tud számottevő eredményeket felmutatni. A rendszerváltást követő időszakban minden erőfeszítés ellenére nemhogy csökkent volna, sőt még inkább növekedett a cigánygyerekek és a többségi gyerekek életesélyei közötti szakadék. A legújabb kutatások is azt jelzik, hogy a cigány/roma fiatalok alapkészségeiket tekintve nagymértékben le vannak maradva a többségi társadalom fiataljaihoz képest. Közismert, az alapkészségeknek döntő

szerepük van a továbbtanulásban, és abban, hogy a fiatalok milyen eséllyel lépnek ki a munkaerőpiacra. A cigány/roma fiatalok alapkészségeiben mutatkozó hiányosság előrevetíti a felnőttkori munkaerő-piaci kudarcokat és megélhetési nehézségeket (Kertesi–Kézdi 2012). A cigánygyerekek iskolai sikertelenségének okairól számos tanulmány született. Ezek az írások két csoportra oszthatók az alapján, hogy szerzőik miben látják a sikertelenség okát. A tanulmányírók egy része a sikertelenség elsődleges okozójaként a családi szocializáció hiányosságait, valamint a cigánygyerekek nem megfelelő iskolaérettségét nevezi meg. Eszerint a cigány családokban halmozódó problémák: szegénység, munkanélküliség, az iskolai normák elvetése, az alacsony tanulási motiváció akadályozzák meg a sikeres iskolai szocializációt. A kutatók másik csoportja a sikertelenség elsődleges okát nem a cigány családokban, hanem sokkal inkább az iskolában látja, mivel az iskola nincs felkészülve a cigánygyerekek fogadására és oktatására: „az iskola nem képes biztosítani azt a sikert, ami a tanuláshoz fűződő pozitív viszony kialakulásának legfontosabb feltétele” (Harsányi–Radó 1997: 4).

A magyarországi pedagógiai gyakorlat tehát nehezen birkózik meg a cigánygyerekek iskolai szocializációjával, s ehhez természetesen hozzájárul az iskola és a család közötti együttműködés, kommunikáció hiánya is. Sajnos a pedagógusok nagy része – ha bevallottan nem is – rejtetten előítéletes a cigányokkal szemben: számukat túlértékelik, sokuk megfogalmazásában a „roma” szó a 'problémás' jelző kimondatlan hordozója (Fellegi–Ligeti 2007). Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a többségi kultúra alapvetően írásbeli kultúra, a szóbeliség háttérbe szorulása még mindig tartó folyamat az iskolában (gondoljunk csak a

számonkérési alkalmakra!), a cigány kultúra pedig alapjában véve szóbeli kultúra. Nyilvánvalóan ez is hozzájárul a cigánygyerekek iskolai sikertelenségéhez.

A kisebbségi ombudsman 2000-ben széleskörű vizsgálatot rendelt el annak felderítésére, hogyan érvényesülnek a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok a felsőoktatásban. A vizsgálat célja többek között annak feltárása volt, felkészülnek-e a leendő pedagógusok a hátrányos helyzetű cigány gyermekek iskolai kudarcainak megelőzésére, az ezzel kapcsolatos problémák, konfliktusok kezelésére, illetőleg miként vélekednek a roma tanulókról és oktatásukról. A kutatás kiindulási alapja az a tény volt, hogy a cigány tanulók iskolai sikertelenségével kapcsolatban még mindig erősen érvényesülnek a felelősségáthárítás mechanizmusai. A kudarokat a képességbeli és szocializációs hiányosságokkal magyarázzák. Kevesebb szó esik arról, hogy a sikertelenség oka az oktatási intézmények diszfunkcionális működésében és a pedagógusok szakmai és szemléletbeli hiányosságában is keresendő.

A szociológiai felmérés során két standardizált kérdőívet használtak a kutatók, az egyik a képző intézményekben folyó oktatásra vonatkozott, a másikat pedig a megkérdezett hallgatók töltötték ki anonim módon, egyénileg. A vizsgálati eredményekből az derült ki, hogy a pedagógusképző intézményekben általában speciálkollégiumi keretekben folyik romológiai képzés, többnyire azonban nem önállóan, hanem más tárgyak keretében tanulják ezeket az ismereteket a hallgatók. A cigány nyelvek (lovári, beás) oktatása mindössze egy-két intézményben folyt, s hiányoztak az olyan hospitálási lehetőségek is, amikor cigány kisebbségi program alapján működő iskolákat látogathatnának a hallgatók. A vizsgálati

eredmények azt mutatták, hogy a hallgatók 14 százaléka megrögzötten előítéletes, vagy kifejezetten rasszista, 7,4 százalékuk nyitott, előítélet-mentes. A két szélső pólus között helyezkedik el a bizonytalan és könnyen befolyásolható többség, amelyen belül két csoport különíthető el: az egyik az enyhén előítéletesek csoportja (36,5%), akik felismerik előítéleteiket, és próbálnak ellene küzdeni; a másik az előítéletesek csoportja, akikben nincsenek indulatok, de a cigányokat nem tekintik egyenrangú félnek. A kérdőívek igazolták azt a tényt is, hogy a tájékozottság/tájékozatlanság és az előítéleteség mértéke között szoros kapcsolat van. A hallgatók sokszor azért „etnicizálják” a problémákat, mert nincsenek megfelelő szintű társadalmi ismereteik, nem látják az összefüggéseket. Megdöbbentő, hogy arra a kérdésre, miszerint elmenne-e olyan iskolába tanítani, ahol a tanulók többsége cigány, a pedagógusjelöltek közel háromnegyede vagy nemleges választ adott, vagy egyáltalán nem válaszolt. 10 százalékuk fogalmazott úgy, hogy csak akkor menne el, ha nem volna más választása és csak egyötödük válaszolt egyértelműen igennel (Tájékoztató 2001).

Az ombudsmani vizsgálati eredmények kijelölték a pedagógusképző felsőoktatási intézmények számára a legfontosabb feladatokat, amelyek a következőképpen foglalhatók össze:

- az előítéletes hallgatók szemléletének alakítása;
- romológiai ismeretek beépítése a kötelező tárgyak sorába;
- szakirányok, specializációk keretében a hallgatók felkészítése a cigány népismereti oktatásra;

- cigány nyelvek (lovári, beás) oktatásának megszervezése;
- felkészítés a multi- és/vagy interkulturális nevelésre;
- alternatív, differenciált, fejlesztő pedagógiák oktatása.

A pedagógusképzéssel foglalkozó felsőoktatási intézmények tanterveiben ma már mindenhol megjelennek olyan tantárgyak, amelyeknek célja a multi- vagy interkulturális nevelésre való felkészítés. A meghirdetett kurzusok tartalma azonban többnyire elméleti; vagy olyan gyakorlati jellegű ismeretek feldolgozását tartalmazza, amelyek nem valódi, megélt szituációkhoz kapcsolódnak. Ennek oka, hogy a képzés során a hallgatók a gyakorlatok többségét a felsőoktatási intézmények által fenntartott gyakorlóiskolákban teljesítik, amelyek köztudottan városi elitiskolák. Ezekben az iskolákban a pedagógusjelöltek magasan kvalifikált szakvezetőktől sajátíthatják el a szakma fortélyait, ugyanakkor pályaszocializációjuk mégis hiányos, mivel nincs módjuk olyan technikák, szerepek, viszonyulási módok megtapasztalására és gyakorlására, amelyek a más etnikai kultúrából/szubkultúrából érkező tanulók integrációjához/inklúziójához szükségesek.

A tudatos, tervszerű „különbözőségekre nevelésnek”¹¹ egyik legfontosabb dimenziója az oktatási intézmény

---

¹¹ A multikulturális/interkulturális nevelés és oktatás paradigmáját a „különbözőségekre való nevelés” koncepciójának kellene felváltania. „Ez ugyanis elismeri a kulturális és szociokulturális tényezők szerepét, de a kulturális dimenziót csak a különbözőség egyik tényezőjének tekinti, míg a különbözőséget »normális« állapotnak fogadja el” (Forray R. 1998: 14).

kultúrájának és szervezetének az átalakítása, amely magában foglalja a fizikai környezet, az intézményvezetés, az alkalmazottak, a diákok átalakítását, formálását, átalakulását is. Az egyén szintjén az átalakulás abban mutatkozik meg, hogy az adott személy (tanuló, tanár, az iskola technikai és adminisztratív személyzete) mennyire képes megbirkózni saját előítéleteivel, mennyire képes elfogadni a társadalom, különböző kisebbségi csoportjainak másságát. Kulcsfontosságú a pedagógus szerepe, akinek tudatos önneveléssel képessé kell tennie magát kapcsolatainak, viszonyulásainak alakítására, kritikusan kell reflektálnia saját viselkedésére, a különböző etnikai és kulturális csoportokhoz tartozó diákokkal és szüleikkel kapcsolatos érzéseire, attitűdjeire. A pedagógusnak egyrészt rendelkeznie kell az adott kisebbségre vonatkozó történeti, társadalmi és kulturális ismeretanyaggal – ez a másság megismerése a másság elfogadásának első lépcsőfoka – , másrészt olyan készségeket is birtokolnia kell (kommunikációs készség, transzformációs készség, kritikai és problémamegoldó gondolkodás), amelyek biztosítják az eredményes pedagógiai munkát. Meg kell felelnie annak a kihívásnak, hogy a kulturális másságból való értékeket elfogadja, megismerje és megértse, meg kell ismertetnie a gyerekekkel a különböző csoporthoz tartozók érték- és szokásrendjét, meg kell tanítania a gyerekeket arra, hogy tiszteljék egymás hagyományait. Azaz: a szegregációmentes, integráló iskolai környezet kialakításához szemléletformálásra és modern pedagógiai-módszertani kultúra elsajátítására van szükség.

Az előzőekben kifejtett gondolatokat tartottuk szem előtt, amikor a nyíregyházi tanító szak tantervébe beépítettünk olyan tantárgyakat, amelyek hozzásegítik hallgatóinkat az

interkulturális szemlélet elsajátításához, s majdani pedagógusi munkájukban a cigánygyerekek iskolai szocializációjának sikeressé tételéhez. Hogy miért indokolt kiemelt feladatnak kezelni az interkulturális nevelésre való felkészítést a nyíregyházi tanítóképzésben? A régiókban élő kisebbségek számáról és életkörülményeiről az érvényes adatvédelmi előírások miatt nem állnak rendelkezésre pontos adatok.

A Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében működő Területfejlesztési Tanács által készített helyzetelemzés szerint 2010-ben Magyarországon 1245 cigány kisebbségi önkormányzat alakult, 10,5 százalékuk (132) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Reprezentatív felmérések, illetve becslések szerint a cigány népesség száma Magyarországon ma kb. 700-800 ezerre tehető. A cigányság az ország egész területén megtalálható, bár eloszlásuk nem egyenletes.

A Kisebbségi Önkormányzatok Szabolcs–Szatmár–Bereg megyei Szövetségének becslése szerint megyénkben a roma népesség aránya 9-10 százalék. A cigány népesség aránya különösen a kisebb lélekszámú településeken magas. Az általános iskolában a roma tanulók aránya 20 százalék körül van, ami kétszer több mint a lakónépességen belüli roma-arány. Részben a demográfiai folyamatokat, részben a tanulmányi eredményeket tükrözi, hogy az általános iskolákban a nyolcadikos cigány tanulók csak négytizedét adják az elsősöknek. A nagymértékű lemorzsolódás különösen az első osztályban és tagozatváltáskor számottevő.

Mivel végzett hallgatóink többsége Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében vagy a régióban helyezkedik el, a fentiekben ismertetett adatok alapján feltétlenül szükséges, hogy

megismertessük velük a cigány/roma kultúra alapjait és a multikulturális/interkulturális nevelés tartalmát.

Az elméleti ismeretek nyújtása mellett arra is törekszünk, hogy hallgatóinknak lehetőségük legyen olyan intézményekbe eljutni, ahol a gyerekek jelentős része cigány/roma származású. A kompetenciaalapú oktatás pályázati program (HEFOP) keretében szoros kapcsolatot építettünk ki a balkányi Szabolcs Vezér Általános Iskolával, melynek tagintézményeiben több olyan osztály, tanulócsoporthoz van, ahol sok a cigány tanuló. Az elmúlt tanévekben ennek köszönhetően évente négy alkalommal tudtunk hallgatóink számára hospitálási lehetőséget biztosítani. Olyan iskolával is kapcsolatban állunk, ahol cigány kisebbségi program alapján folyik a tanítás (Tiszavasvári Magiszter Alapítványi Iskola). Keressük azokat a lehetőségeket, hogy hallgatóink cigány/roma felnőttekkel is kapcsolatba léphessenek, és valós tapasztalatok segítsék őket abban, hogy majdani iskolai munkájuk során könnyebben kommunikáljanak a cigány/roma szülőkkel, eredményesebb kapcsolatot építsenek ki a szülői ház és az iskola között, s nem utolsósorban, hogy előítéleteik csökkenjenek.

Az előítélek csökkentésére irányuló megoldások közül az egyik legrégebbi, ugyanakkor az egyik legvitatottabb Gordon Allport kontaktushipotézise, amely azon a megfigyelésen alapul, hogy a különböző etnikai csoportok közötti érintkezés csökkenti a csoportok közötti feszültséget, s ennek következtében előítélet-csökkentő hatással is rendelkezik. Az előítélet-csökkenés a következő négy feltétel teljesülése esetén érvényesül: egyenlő státusz, közös célok, csoportok közötti együttműködés, a hatóságok, törvény vagy a szokás által kapott támogatás (Allport

1977). Allport hipotézise sok vitát váltott ki, és vált ki napjainkban is. A bírálókat nagy része azt hiányolja, hogy Allportnak nincs érvényes mondanivalója az attitűdváltozás folyamatáról. Az újabb kutatások szerint négy folyamat közvetíti az attitűdváltozást: tanulás a külső csoporttól, magatartásváltozás, érzelmi kötelékek kialakítása, a saját csoport átértékelése (Síklaki, 2010). A klasszikus kontaktushipotézis továbbfejlesztése és újrafogalmazása Pettigrew nevéhez fűződik. Az új modell lényeges felismerése, hogy a kontaktus akkor igazán hatékony, ha kontaktus hosszú távú, és lehetővé teszi a baráti kapcsolatok kialakulását. Az eredeti, Allport-féle négy feltételt tehát a következővel egészíti ki: a helyzet tegye lehetővé a résztvevők számára barátságok kialakulását (Síklaki 2010: 294–295).

A hallgatók előítéletének csökkentését hivatott program, a GOOD START projekt

A „GOOD START” elnevezés eredetileg arra utal, hogy a program a roma gyerekek életesélyeit kívánja javítani.

Az Európai Bizottság regionális politikával foglalkozó főigazgatósága 2010-ben a Roma Oktatási Alap (Roma Education Fund) pályázatán keresztül 2 millió Euró összegben támogatta ezt a kisgyerekek oktatását és fejlesztését célzó programot. A projektet négy ország – Magyarország, Macedónia, Románia és Szlovákia – összesen tizenhat településén valósították meg, közel 4 ezer gyermek bevonásával.

Magyarországon a projekt megvalósításában a „Romano Trajo” Roma Kulturális és Oktatási Egyesület, az „Egység a

Különféleségben Alapítvány”, a „Lépésről-lépésre Egyesület” hazai partnere a „Partners Alapítvány” és a Nyíregyházi Főiskola vett részt. A 2010 és 2012 között létrejött szakmai együttműködés eredményeképpen 483 gyerek óvodába, 203 gyermek általános iskolába jár. (Annual Report 2010: 77-88.)

A cél elérését három olyan programelem segítette, amelybe a Nyíregyházi Főiskola hallgatói be tudtak kapcsolódni és aktívan közreműködtek.

- Családlátogatások, amelynek során pontos képet kaptak a kisgyermeket nevelő családok életéről, gondjairól, problémáiról. Lehetőség nyílt arra is, hogy beszélgetésekből megismerjék a szülők óvodával, iskolával kapcsolatos attitűdjét, eddigi tapasztalatait, véleményét. A program készítői fontosnak tartották, hogy ezek a látogatások rendszeresek, előre tervezhetőek legyenek, egyrészt a családok is tudják, hogy mikor várják őket, másrészt a folyamatos kapcsolattartással próbálták a gyerekek óvodába, iskolába járását is követni, az ott felmerülő gondokat, esetleges konfliktusokat minél hamarabb megismerni és orvosolni.
- A program másik lényeges eleme a szülők óvodával kapcsolatos kedvező attitűdjének a kialakítása volt. Ennek meghatározó részét, egyrészt az óvónők felkészítése, másrészt a szülők óvodai életbe való bevonása jelentette. A programban résztvevő főiskolai hallgatók, leendő tanítók pontos képet kaptak arról, mi történik az óvodában, milyen ismeretekkel rendelkeznek az óvodába járó

gyerekek, milyen gondokkal és problémákkal találkozhatnak az óvónők.

A harmadik projektelemet a másik kettőtől eltérően csak Magyarországon alkalmazták. A programot Furugh és Raymond Switzer dolgozta ki 2003-ban és „MesÉD” névre keresztelte, amit a „mesélő édesanyákról” nevezett el. Ennek a programnak is több célja volt, egyrészt a mesélésen keresztül a roma édesanyák olvasási, írási és kommunikációs készségének javítása, de legalább ennyire fontosnak tartották meggyőzni őket a mesék gyermeki fejlődésben játszott szerepéről. Az is fontos volt, hogy olyan jól működő közösségeket hozzanak létre, ahol lehetőség van a közös gondok megbeszélésére, a napi problémák megvitatására, ahol jól érezhetik magukat és nyugodtan mernek beszélni érzéseikről, sérelmeikről, vágyaikról. A MesÉd célja a program kidolgozója szerint, hogy „szelíd eszközökkel, mesék olvasásán keresztül megtörje a tanulás hiányának ördögi körét. Hatására az édesanyák könyvekhez és tanuláshoz való viszonya megváltozik, amely természetszerűleg a gyermekekre is pozitívan hat...Ebben a befogadó és bátorító környezetben az anyák készségszintre fejlesztik az egyszerű, gyermekeknek szóló mesék olvasását. Minden héten legalább egy alkalommal találkoznak és kapnak egy új gyerekkönyvet, azzal gyakorolnak, hazaviszik azokat és olvasnak belőle gyermekeiknek esténként, lefekvés előtt. Így a MesÉd célja, hogy hasznos készségekkel és az ezekből fakadó önbizalommal ruházza fel az édesanyákat, amelyeket azonnal hasznosíthatnak is a gyermekeikkel való kapcsolatukban”. (www.bahai.hu)

A GOOD START programban résztvevő országok igyekeztek a helyi sajátosságokat is figyelembe venni akkor, amikor a kitűzött cél elérését szolgáló tevékenységüket megterveztek. A projektnek sajátosan magyar jellemzője volt a főiskolai hallgatók bevonása és részvétele.

A Roma Oktatási Alap már a kidolgozáskor úgy gondolkodott, hogy a leghátrányosabb területen próbálják kitűzött céljaikat megvalósítani. Ennek megfelelően Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hat településén, Nyíregyháza két roma telepén, Nagydoboson, Hodászon, Nyírkátán, Nagyecsedén és Kántorjánosiban dolgoztak. Valamennyi helyszínen magas a hátrányos helyzetű romák aránya és gondot jelent a gyermekek rendszeres iskolába járása.

A Nyíregyházi Főiskola Pedagógusképző Karáról tanító, a Gazdasági és Társadalomtudományi Karról andragógia szakos hallgatók járultak hozzá a program sikeréhez.

A főiskolai hallgatók nemcsak passzív résztvevői voltak a programoknak, hanem maguk is kapcsolatot alakítottak ki az édesanyákkal, bekapcsolódtak a különböző tevékenységekbe, foglalkoztak azokkal a gyerekekkel, akiket a cigány, roma édesanyák magukkal hoztak. Ez számos esetben közelebbi kapcsolatot és jobb kölcsönös megértést eredményezett a hallgatók és roma vagy más hátrányos helyzetű édesanyák között. A projekt 22 hónapja alatt 111 tanító és andragógia szakos főiskolai hallgató vett részt a foglalkozásokon. A programról álljon itt két tanító szakos véleménye.

“A MesÉd program sok mindent ad, de legfőbbképpen tudást és szemléletváltást. Hogy nekem mit adott a MesÉd? Legfőbbképpen azt, hogy majd végzésem után, ha a

hívásomban fogok elhelyezkedni, az első dolgom az lesz, hogy egy olyanfajta szülői értekezletet fogok létre hozni, mint a MesÉd. Ezt úgy képzeltem el, hogy megtudhatom általa, mit várnak el tőlem a szülők. Pl.: gyerek centrikusságot, önzetlenséget és leginkább azt, hogy minden gyereknek a megfelelő tudást adjam. Persze, ez mind nem csak rajtam múlik, hanem a szülőkön is. Szeretném azt, hogy minden anya olyan legyen, mint a nagyecsedei nők, akik nagy gonddal viseltetnek a csemetéikért. Hiszen együtt többet tudunk tenni a gyerekekért.” – foglalta össze a programról kialakult álláspontját egy tanító szakos hallgató.

“A MesÉd programtól nagyon sokat kaptam és bizton állítom, hogy meghatározó része az életemnek. Eleve pozitívan álltam hozzá magához a gondolathoz is, hogy segítsük ezeket az édesanyákat, mivel én is nagyon fontosnak tartom a hátrányos helyzetű, illetve a roma családok felzárkóztatását a társadalomban. Nagyon vártam a foglalkozás kezdetét. A foglalkozásokon, amiken részt vettem nagyon jól éreztem magam. Megtanultam értékelni az életet, hogy ki is vagyok, és hogy értékes és érdekes ember vagyok. Édesanyám mindig úgy tanított, hogy minden ember egyforma. Ezek a foglalkozások megtanítottak és ráébresztettek arra, hogy ezek után se legyek más, sőt próbáljak más embereknek is segíteni, levetkezni az előítéleteimet. Miután beszélgettem a roma anyukákkal, mindig erre gondoltam. Igen, ő is ugyanolyan ember, mint én, ugyanolyan gondokkal, mint amik nekem vagy neked is vannak. Neki is ugyanolyanok az érzelmei. Ő is tud szeretni, szomorú lenni vagy éppen haragban lenni. A gyermeke ugyanolyan fontos, amilyen én vagyok a szüleimnek és ugyanúgy megad vagy megadna még többet is, mint mondjuk az én szüleim nekem. Néha, mikor egy-egy anyukával beszélgettem, elszorult a torkom és a szívem a meghatódottságtól.” – fogalmazta meg tapasztalatait egy másik, tanító szakos hallgató.

A programban résztvevő valamennyi hallgató a MesÉD foglalkozásokon érezte magát a legjobban, nem csak az anyák, de ők is felszabadultak, hasznosnak, érdekesnek tartották az együttléteket. Úgy gondolták, hogy a mesekönyvek olvasása és az óvodai programok jól felkészítik az édesanyákat saját gyermekükkel való foglalkozásra, fejleszti olvasási készségüket, felébreszti bennük az olvasási kedvet. Ezen kívül önbizalomra tesznek szert és ennek hatására hamarabb mernek gondolni továbbtanulásra is. Az olvasás mellett igen fontosnak tartották a hallgatók az önismereti és az egymás megismerésére irányuló játékokat, valamint a facilitátorok által kezdeményezett, a mesék témájához kapcsolódó beszélgetéseket. A programokon résztvevő főiskolai hallgatók maguk is szívesen bekapcsolódtak ezekbe a beszélgetésekbe. A feljegyzéseikben szinte mindnyájan említik, hogy az anyák többnyire nyitottak, közlékenyek, barátságosak voltak velük, érdeklődve hallgatták a véleményüket, kérdezték őket a főiskolai tanulmányaikról. Meglepte őket az anyák őszintesége is. Néhányan megjegyezték, hogy szokatlanul hangosan beszélnek, sokat gesztikulálnak. A MesÉD programokat szervező és irányító, döntően roma származású facilitátorokkal nagyon jó, mondhatni baráti kapcsolatot építettek ki.

Az andragógus hallgatók számára ezek a foglalkozások elsősorban a felnőttekkel, a roma szülőkkel való kontaktus kialakítása, a velük való kommunikáció megtanulása miatt voltak fontosak, ahogy az egyik hallgató fogalmazta.

“Nagyon tartottam attól, hogyan fogok tudni velük kommunikálni. Eleinte ők sem és mi sem mertünk egymással

beszélgetni, de aztán egyre többet kérdezték, hol lakunk, van-e testvérünk vagy, hogy milyen bizonyítvány kell ahhoz, hogy valaki főiskolára járhasson. Azt vettem észre, mi is egyre többet kérdezzük őket és hallgatjuk a válaszaikat. Nagyon örülök, hogy ennyire könnyen ment velük a beszélgetés. Mostmár örülök, hogy résztvettem a MesÉD foglalkozásokon, nekem ezek voltak a legérdekesebbek és egyben legtanulságosabbak is. Kár, hogy vége. Hihetetlenül jól éreztük magunkat ott, annyira jól, hogy többször el is mondtuk, hogy legszívesebben egész nap ott maradnánk. Nagyon jó volt. Fantasztikus. Számomra ez hatalmas élmény volt, amit köszönök Nagyecsednek és a programnak is.”

A családlátogatásokra a hallgatók a település életét és az ott lakókat jól ismerő roma mentorokkal érkeztek. Közös elemzték a nehézségeket és megpróbálták kezelni, megoldani azokat. A látogatások során a főiskolai hallgatók igyekeztek megismerni a családokat, információt szerezni az óvodás és tanköteles-korú gyerekek életéről, mindennapjairól. A hallgatók számára ezek a családlátogatások szolgáltak a legtöbb tanulsággal. Annak ellenére, hogy többségében kistelepülésekről érkeztek, a társadalmi periférián élő roma családokkal kapcsolatosan nem rendelkeztek megélt saját élménnyel. Jellemzően félelemmel indultak a terepekre. Az időszak végére ezek a félelmek megszűntek. Nagy segítséget jelentettek számukra a mentorok, akik saját példájukon keresztül és eddigi szakmai tapasztalataik felhasználásával növelték hallgatóink önbizalmát és jelentős szerepet vállaltak abban, hogy a résztvevők sikeresnek ítélték meg a projektet.

„Az egész terepgyakorlat arra döbbsentett rá, hogy milyen szörnyű körülmények között élnek az alacsonyabb társadalmi

rétegbe tartozó roma családok. Hogy tudnak így tanulni a gyerekek vagy egyáltalán itt élni. A legtöbbjük szinte számomra hihetetlen módon bízik abban, hogy minél hamarabb kikerül ezekről a telepekről és az életmódjukban jelentős változás, javulás következik be. Én magam is bízom abban, hogy ezeknek a családoknak minél hamarabb sikerül ebből a lehetetlennek tűnő társadalmi helyzetből felülkerekedni és mindenki megtalálja a számára elérhető biztos utat ebben a társadalomban. De sajnos azt is látni kell, hogy nagyon keveseknek van erre reális esélye” –fogalmazta meg a családlátogatás során szerzett tapasztalatait egy andragógia szakos hallgató.”

„Nekem a legnagyobb tanulság az volt, hogy a romák számára mennyire fontos a bizalom. Amikor megérkeztünk Kántorjánosiba a mentorunk már várt minket és körülvették roma férfiak és nők. Tőle akarták hallani, hogy elmenjenek-e az óvodai szülő értekezletre vagy nincs értelme. Amikor a mentor elmondta, hogy a gyerekeikről fognak beszélgetni és már hogyan mennének el, akkor azt mondták, így már akkor ott a helyünk. Nagy tanulság volt számomra, hisz én is biztos csak megüzentem volna, hogy mikor lesz a szülői értekezlet. Hát ezt is megtanultam, bízom abban, ha olyan munkakörbe kerülök, akkor jól fogom tudni hasznosítani az itt tanultakat. Sokat tanultam a mentortól, nagyon sok új dolgot mondott és így egy csomó mindent már jobban megértek” – összegezte az itt szerzett tapasztalatokat egy andragógia szakos hallgató.

A program nagy figyelmet szentelt az óvodai munka szülőkkel való megismertetésére is. Ez a tevékenység különösen a tanító szakos hallgatók számára volt rendkívül hasznos, hisz pontos ismereteket szereztek az óvodába folyó tevékenységről, megtapasztalhatták azt, hogy milyen előzményekkel, élményekkel, konkrét ismeretekkel kezdik meg a gyerekek az általános iskola első osztályát. A hallgatók foglalkozásokat

hospitáltak, ahol tapasztalatot szereztek az óvodai nevelés gyakorlatáról, a multikulturalitás fontosságáról. Az óvodai és a MesÉD program összekapcsolása révén a szülők és az óvoda közti együttműködés elősegítésére érdekében a programba kezdetben olyan szülőket hívtak meg, akik rendszeresen részt vettek a MesÉd foglalkozásain, hogy a helyi óvodában alkalmanként foglalkozásokat tartsanak a gyerekeknek. A MesÉD csoportokban az „anyák”, miután elsajátították a szükséges készségeket és kellő önbizalomra tettek szert, élen jártak ebben a tevékenységben és elsőként vállalkoztak foglalkozások megtartására. A programokba a főiskolai hallgatók is bekapcsolódtak, feladatuk a megfigyelés, valamint az óvónők munkájának a segítése volt, ahogy erről egy andragógia szakos hallgató beszámolt.

„A nyírkátai óvodához érkeztünk, ahol már vártak bennünket. Mikor bementünk egy kis teremben voltak az óvónők, a gyerekek és voltak cigány felnőttek, akik táncot tanítottak az apróságoknak. Rendkívül élvezték a gyerekek. Minket is bemutatnak és bevontak a foglalkozásba. Előbb a felnőttek mutatták meg cigány zenére, hogy milyen módon lehet erre táncolni, majd 2 óvodás gyerek is táncolt. Nagyon ügyesek voltak és mindenki élvezte az előadásukat. A gyerekek sokat tapsoltak és nagy figyelemmel kísérték az eseményeket. Majd a legjobb része jött ennek a foglalkozásnak, amikor bevontak mindenkit a táncba, beleértve minket is. Az óvodások nagyon lelkesek voltak és nagyon örültek, hogy ők is középpontba kerültek és csinálhatnak egy ilyen izgalmas és pörgős dolgot. Közben videózták és fényképezték az eseményeket. Beszélgettünk is velük, és úgy éreztük szimpatikusnak tartanak bennünket, ezért mi is könnyebben fel tudtunk oldódni. Többször visszatapsolták a zenét és minket, és sokáig táncolgattunk még. Ezt követően a vezetőség, a cigány szülők (akik a táncot tanították) és mi, beültünk egy irodába, ahol megbeszéltük a délelőtti foglalkozást és az ehhez kapcsolódó

kérdéseket. Sok minden kiderült számunkra. A szülők lelkesek, szívesen foglalkoznak a gyerekekkel, de ők is szeretnék érezni, hogy értékelik a munkájukat”

Összegzés

A hallgatóknak kiváló terepet jelentett a GOOD START program. Lehetőséget kaptak arra, hogy az elméletben tanultakat alkalmazzák, kipróbálják és elmélyítsék tudásukat. A más társadalmi státuszú csoportokkal való kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás és együttműködés során szerzett kompetenciák jól felkészítik őket leendő hivatásuk gyakorlására és a látogatások, programok, gyakorlatok hozzájárultak a hallgatói előítéletek oldásához és pályaszocializációjuk eredményesebbé tételéhez is.

A hallgatók beszámolóik meggyőzően igazolják azt az attitűdváltozási folyamatot, amelynek során a kezdeti szorongásokat magatartásváltozás követi, majd az érzelmi kötődések barátságok kialakulásához vezetnek.

„Kíváncsi voltam, hogy a hátrányos helyzetű és cigány anyák miként élik napjaikat. Félttem, mert bennem is fel-feltörtek a negatív előítéletek. Nem értettem miért szükséges mesekönyv egy meséhez egy anyának. Úgy gondoltam, ahhoz elég a fantázia, és az anyai szeretet. „

„Amikor megérkeztünk Hodászra, várnunk kellett egy kicsit Zsuzsára. Addig Fannival bementünk a helyi kisboltba, majd leültünk a parkba. Körülöttünk cigány munkásnők és férfiak sepregettek, összeszedték a csikkeket, beszélgettek. Fél évvel ezelőtt biztos bátorlanabban mentem volna be a parkba, vagy választottam volna más helyet a reggelim

elfogyasztásához, nehogy megzavarjam őket, hiszen előítélet volt bennem és félttem volna, hogy belém kötnek, vérmesen azt mondják, rossz helyen vagyok. Inkább elkerültem volna őket. A kulcsszó az előítélet, amit ha lehetne kidobnék egy kukába, és megkérnék másokat, cselekedjenek ugyanígy, mint én. Már nem félttem a cigányoktól. Rájuk mosolyogtam, szívemben az előző két hospitálás emlékeivel. Visszamosolyogtak.”

„Mire visszaért onnan, ahová már nem is emlékszem miért rohant el, mi már a székeket kezdtük rendezgetni. Mosoly ült az arcára, mikor belépett, és meglátott minket, és tulajdonképpen innentől megszakadt az a szabványszerű kapcsolat, ami egy amolyan programrésztvevő és egy mentor között van. Innentől inkább lettünk hirtelen barátnők mindannyian és kezdtünk bizalmasabban beszélgetni, segíteni egymásnak, ha épp a szalvéta szaladt ki a másik kezéből. Rendezkedtünk, süteményeket raktunk tányérokra, takartunk le, szendvicseket készítettünk, és nagyokat nevtünk.

Réginek tűnő új barátságunk azonban majdhogynem minden 10. percben bővülni látszott. Ezt ennek a programnak köszönhetem. – foglalta össze tapasztalatait egy tanító szakos hallgató.

Felhasznált irodalom

- ALLPORT Gordon (1977): Az előítélet. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Roma Education Fund Annual Report (2010) Budapest – Bucharest.
- FELLEGI Borbála–LIGETI György (2004): Mit tudnak a pedagógusok a romákról? In: [http:](http://)

[//www.osztalyfonok.hu/cikk.php](http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php) (letöltés: 2009. január 10.)

- FORRAY R. Katalin (1998): Cigánykutatás és nevelésszociológia. In: Iskolakultúra, 8, 3–14. p.
- HARSÁNYI Eszter–RADÓ Péter (1997): Cigány tanulók a magyar iskolában. In: Educatio, 1, 1–10. p.
- KERTESI Gábor–KÉZDI Gábor (2012): A roma és nem roma tanulók teszteredményei közti különbségekről és_e különbségek okairól In: Közgazdasági Szemle, július-augusztus, 798–853. p.
- SÍKLAKI István (2010): Előítélet és tolerancia. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Tájékoztató "A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok érvényesülése a felsőoktatásban" című jelentésről 2001.
In:<http://www.romnet.hu/jogtar/2001kjooktfels.html> (letöltés: 2007. szeptember 5.)
- www.bahai.hu